

Az írók felelőssége és a szabadság

(Ezredvég)

Az író, ha méltó erre a megnevezésre, végső soron az emberi létezés alapkérdéseire keresi a választ a műveiben, mivel azonban a rendelkezésére álló eszközök nem a természet- és nem a társadalomtudományok eszközei, a felelőssége is más természetű, mint a tudósé. Nehezebben felfejthető, csak körülményesen leírható. Az ő felelőssége mindekelőtt művészetetikai felelősség. Magától értetődő persze, hogy közéleti szerepvállalása a mindenkori civil felelősség alapján ítélendő meg.

Ma sokan úgy tartják: a mai élet útvesztőiben az irodalom és az író már nem adhat eligazítást az embereknek. Úgy vélik, hogy mindennemű felvilágosító—közösségjavító szándéknak kívül van a helye az irodalom határain. Főképp a "szövegirodalom" elméletének képviselői vallják ezt, és tilalmukat látszólag az is alátámasztja, hogy a volt szocialista országokban az író és maga az irodalom is elveszítette egykor volt társadalmi tekintélyét, erkölcsi súlyát és tömegbefolyását.

A gazdasághatalom természetesen megtette a magáét ezekben az országokban is, mégpedig vadkapitalista kíméletlenséggel. Az újkori társadalmak legtöbbszörében azonban valószínűleg menetrendszerűen következett be a tömegek - Ortega által pontosan ábrázolt - lázadása. S a tömegek nem magaskultúrára vágnak; inkább csak szórakozni akarnak, a maguk igénytelensége szerint. A magyar társadalom úgy fogadta a változásokat, mint a többi közép- és kelet-európai ország, tanács-talanul és tétlenül, és a kereskedelmi televíziózás térhódításával meg az aluljáró-irodalom elburjánzásával végül ő maga is tömegtársadalommá vált. Ezt a gyors átalakulást a szoci-

alizmus fél évszázados egalitarizmusa készítette elő.

Korábban, a kommunista diktatúra éveiben, a hatalom gátat szabott a kulturális szemét terjedésének, mert tartott az ideológiai dugáruktól, a lassan és felemás módon meggyökerező polgári demokrácia viszont a liberális gyakorlatnak megfelelően nem akadályozta meg a ponyva és más kulturális szemét terjesztését és eluralkodását. Ebben a közegben vált már-már súlytalanná a magaskultúra és az irodalom. A szellemi leépülés a mindinkább atomizálódó kisközösségekben, a kisebbségi társadalmakban is tetten érhető.

Ma már mindannyian a liberális médiaidiotizmus közegében élünk, Vajdaságban éppúgy, mint Erdélyben, a Felvidéken, Kárpátalján vagy Magyarországon. A kérdés csak az, hogy mennyire vagyunk képesek kivonni magunkat a hatása alól. És az, hogy az írástudók ősi kasztja szemben áll-e a torzító, mindent kiszajátítani igyekvő hatalommal.

A jelenkori magyar esszéirodalom alapművében a következőt találjuk: "...van a politikai struktúrának egy meghatározott és szinte állandó része, mely követi a hatalmat változásaiban. Az állam, az egyház vagy a civil társadalom szolgáltatja a mobil kereteket ennek a mindig rendelkezésre álló elitnek (ez az írástudók ősi kasztja vagy osztálya), mely szereti a hatalmat a végső felelősség nélkül gyakorolni, és ott gyakorolja, ahol alkalom adódik rá, és ahol az uralmi struktúra előnyöket kínál számára... vitathatatlan, hogy a média a középkori egyház funkcióját vette át: irányítja a tömegeket, látványosságokkal, hasznos információkkal, életvezetési tanácsokkal látja el őket. E funkciók színhelyei a katedrálisok és a

parókiák voltak, ezek nagyjából azonos szintre emelték a népeiséget, melynek létét és képzeletét ők alakították. Azóta a kommunikációs technika megváltozott, ma már mindenkinek a lakásában megvan a maga >>spirituális<< vezetése és szentbeszéde. A médiumok a civil társadalom oktató-nevelő központjaivá váltak, hegemónikus pozíciójának tartozékai. Ez mindenkit örömmel tölt el: a szülőket, akik megszabadulnak felelősségük egy részétől; a munkával töltött nap után elfáradt férjet; a kultúrára szomjazót, akinek a tudás illúzióját nyújtják; a világ, sőt az Univerzum eseményeiről tájékoztatott kíváncsit. Kevesen vannak olyanok, akik - mint Szoltsenyicin - az >>informátlanság<<-hoz való jogot követelik!" (Molnár Tamás: *A liberális hegemonia*. Kairosz Kiadó, Budapest 2001)

Szó sincs tehát arról, hogy az írástudók ősi kasztja valaha is erkölcsi értelemben fölötté állt volna a társadalomnak, amelyben elhelyezkedett, ellenkezőleg: jórészt a hatalom manipulációit segítette elő a szellem eszközeivel, szinte a kezdetektől. A magyarországi médiaértelmiség - nevezzük így, feltételesen - döntő többsége korábban a kommunista-szocialista, a rendszerváltoztatás után pedig a balliberális hatalmat szolgálta-szolgálja lelki-furdalás nélkül, s ami elkedvetlenítő, ebben a méltatlan és gonosz társasjátékban néhány neves, elismert és értékes író is részt vesz publicisztikai írásaival, nyílt leveleivel, memorandumaival és felelőtlen nyilatkozataival. Pedig tisztában kellene lenniük azzal, hogy ilyen karakterű közéleti szerepvállalásukkal a magyar társadalom jelentős részének szellemi mozgásszabadságát korlátozzák, s hogy a magyar író-társadalom hallgatag többségét szégyenítik meg nap nap után.

Az új - hangsúlyosan liberális szemléletű - gondolatrendőrség a magyar társadalom egészére nyomást gyakorol. Kiragadott példákat említék csupán, mert különben nem érnék végére a felsorolásnak.

Az új magyarországi gondolatrendőrség tájékoztatásul közli, hogy milyen a "politikailag

korrekt" közbeszéd; kataszterekbe tuszkolja az írókat és a közírókat aszerint, hogy a Jóisten jobb vagy bal oldalán állnak-e; megjelöli azokat a szent helyeket, ahol a tisztátalanok nem jelenhetnek meg; cenzúrárt gyakorol az állami intézmények, közöttük a színházak fölött; külföldi és hazai ösztöndíjakat, állami pénzsegélyeket, állami tiszti keresztek, állami irodalmi díjakat, állami kitüntetések és nemzetközi fesztiválfellépéseket adományoz a kegyenceinek - s időről időre ítéletet mond elevenek és holtak fölött, mihez tartás végett.

Az új magyarországi gondolatrendőrség szerint politikailag korrekt az a beszéd, amely ködösít, és amely tabunak tekint - például - némely népeveket (a zsidót például nem szabad zsidónak, a cigányt cigánynak nevezni, mert ez: KIREKESZTÉS!!), továbbá megtiltja némely alternatív szexuális preferencia néven nevezését is (a homoszexuális nem homoszexuális vagy lesbikus, hanem megnyugtatóan és behizelgően MELEG - kedves és megszokott régi szavainkat, azt, hogy **bu-zeráns** vagy **buzi**, még rémálmunkban sem mondhatjuk ki), s végül politikailag az a beszéd tekinthető korrektnek, vagyis megengedettnek és kifogástalannak, amely nem is beszéd valójában, hanem kinyilatkoztatás, olyan közlésmód tehát, amely teljesen elfedi a valóságot és leszoktat a gondolkodásról. Emlékezzünk régiekre!... AZ IDEGEN SZÉP - állította a politikailag korrekt közbeszédet meghonosító médiaértelmiség a kilencvenes évek elején (lásd az Egyesült Államokat a hatvanas évek végén: BLACK IS BEAUTY, de hát Magyarországon még ma is idegesítően kevés a feketebőrű afro-amerikai lady és gentleman...), AZ IDEGEN SZÉP, hallottuk unos-untalan, holott idegennek lenni nem esztétikai kérdés, az idegen az, aminek mondjuk: IDEGEN, amely csúnya és szép is lehet, idegenje válogatja...

Az új magyarországi gondolatrendőrség tervszerű hecckampányokat indított újabb meg újabb stratégiai tereppontok elfoglalására. Már nincs is a magyar irodalomnak olyan, nemzeti elkötelezettségű, nemzeti sorskérdé-

seket megfogalmazó közelmúltbeli vagy jelenkori képviselője, akire ne zúdult volna megsemmisítő ösztűz. A romániai fordulat után, némi tanácstalan töprengést követően a magyarországi bulvársajtó Tökés Lászlót nemes egyszerűséggel fasiszta püspöknek nevezte, mert Tökés bírálni merészelt a magyarországi és romániai egyház- és nemzetellenes cselekedeteket; országos magyar napilapok antiszemitizmus vádjával illették Püski Sándort éppúgy, mint később Csoóri Sándort; ugyanez a gondolatrendőrség halállistát köröztetett a Magyar Televízió épületében a nem kívánatos (jobboldali) elemek neveinek felsorolásával; nemzetközi sajtókampányokat folytatott a nemzetinek vélelmezett Antall- és az Orbán-kormány lejáratására; megrágalmazta az egész magyar múltat, Szent Istvántól kezdve körülbelül az 1956-os forradalomig; megpróbálta szétzúzni a Magyar Írószövetséget, természetesen az antiszemitizmus vádjával, és miután ez a kísérlete kudarcot vallott, kivonult az Írószövetségből a követőivel egyetemben, és kinyilvánította azt az elhatározását, hogy ő a magyar irodalom. (Ez utóbbi cselekedete még viccnek is rossz volt. Három vajdasági születésű író: Tolnai Ottó, Végel László és Bozsik Péter azon nyomban és habozás nélkül a távozók után vetették magukat, hogy Isten őrizze, le ne maradjanak valamiről, akkor, amikor még nem lehetett tudomásuk arról, mit is tartalmazott Döbrentei Kornélnak a Tilos Rádió előtt elmondott beszéde. Aki nem lép egyszerre, nem kap Magyar Irodalmi Díjat, vagy kettős állampolgárnak járó európai uniós útlevelet vagy valami más rétest estére.) Folytatva a sort: Pesten, az Írók Boltjában Csoóri Sándornak nem lehet szerzői estje ma sem, mert ott ő nemkívánatos személy. (Valami durvaságot írt a *Nappali hold* című antiszemitarasszista-fasiszta és egyébként is bántóan református esszéjében.) Végül pedig (csak azért végül, mert meguntam a felsorolást, kezd egyhangúvá válni): ma nincs Magyarországon egyetlenegy olyan eldugott pincszínház, szabadtéri teátrumma élőléptetett pajta vagy csűr, amely műsorára merné tűzni

Csurka István valamelyik szindarabját. „...ma egyetlen darabomat sem játsszák”, írja Csurka politikai önéletrajzában. „Szóba sem kerül. Soha ilyen erős tilalom alatt nem álltam. Ez az eltiltás most nem az államtól, a kormánytól ered, hanem a kultúrát irányító és a színházakat birtokló SZDSZ-es körtől, akár tetszik, akár nem, a pesti zsidóság azon részétől, amelyik hatalmát a veszélyeztetettsége örökös fenntartásával, az antiszemitizmusra mutogatással hosszabbítja meg kormányról kormányra, rendszerről rendszerre.” (Az esztéta. K. O.—média Kft., Budapest 2006)

Vegyünk mély lélegzetet. Nem az a kérdés, hogy Csoóri Sándor és Csurka István minden leírt mondatával egyetértünk-e vagy sem. (Én például Kertész Imre, Esterházy Péter, Kornis Mihály és Konrád György igen sok leírt mondatával a legkevésbé sem értek egyet, mégsem gondolom azt, hogy a műveiket ki kelleneátkozni vagy a közszerepléseiket le kellene tiltani.) Az a kérdés “csupán”, az írók felelőssége és a szabadság vonatkozásában, esetleg: az írók szabadsága vonatkozásában, hogy megengedhető-e bármely civilizált ország szellemi életében a kirekesztésnek ez a képtelen, embertelen és vészjósló formája, amelyet időről időre hatalmi szó is szentesít Magyarországon?

A tervszerűen zajló megbélyegzések és a szűnni nem akaró kirekesztések megfélemlítő hatással voltak az írotársadalomra és a magyar társadalom egészére is. Egy személyes példát említenék. A kilencvenes évek elején budapesti szomszédasszonyom, B. P. a Magyar Televízió Panoráma című műsorának egyik riportja láttán együttérzéssel beszélt a déli területek háború tizedelte lakosainak szenvedéseiről, s a segítségemet kérte: örökbe akart fogadni egy árván maradt „jugoszláv kisbabát”. - Nem lehetne arról szó - kérdeztem tőle csendesen -, hogy egy árván maradt horvátországi magyar kisbabát fogadjon örökbe? A zánkai menekülttáborban... Ez a jó szándékú asszony ekkor elvörösödött, és ingerülten félbeszakított: - Uram, én nem vagyok nacionalista!

Itt tartunk most is.

Vagy mégsem. A Magyar Írószövetség elnökségének és választmányának a kikényszerített válaszadása volt az első testületi szembefordulás egy velejéig hazug média-hadjárattal - és meg is lett az eredménye. A kiközösítésre szakosodott pártütők semmire sem jutottak. Az Írószövetség székházát nem sajtóíthatták ki, az értékes írószövetségi könyvtárat nem orozhatták el, unalomig ismételtgetett antiszemitizmus-vádjaikra jobb társaságban ma már senki sem figyel (írói körökben már nem képesek "tematizálni" a közbeszédet), útravalóul pedig kaptak Kolozsvári Papp Lászlótól egy lendületes és fájdalmas seggberúgást: egy remekművű pamfletet, egy olyan leleplező vitairatot, amelyre a legjobb írástevőik sem tudtak válaszolni.

Itt tartunk most.

De hol tartanak a kisebbségi magyar közösségek?

Említettem: ma már, valamennyien, a liberális médiaidiotizmus közegében élünk. Aligha véletlen, hogy ahol a liberalizmus kezd erőre kapni - például Erdélyben, a Felvidéken és szórványosan a Vajdaságban -, ott a kisebbségi társadalmak hangadó köreiből felerősödik a nemzeti kollektivitás, a nemzeti együvé tartozás és a kisebbségi önszerveződés, az "etnikai alapú" érdekvédelem bírálata, gyógyírként és kötelező szólami formájában nyomban ezután felhangzik a multikulturalizmus ellentmondást nem tűrő dicsérete (ennek az "eszmének", pontosabban: doktrínának a bukásáról persze nem hallani egyetlen árva szót sem), és kötelező beszédtemává válik a holokauszt és a kollektív büntudat kérdése. Egészséges lelkiületű, jó érzésű ember e legutóbbi "téma" említésekor elhallgat, és nem mond semmilyen programbeszédet. Nem gyalázza meg az ártatlan áldozatok emlékét egy "előremutató" ideológia kedvéért sem. Az alkalomhoz sohasem illő agresszív számonkérés és vizsgáztató szándékú liberális locsogás a holokausztról épp annyira izléstelen és méltatlan, mint a zsidóság ellen elkövetett bűnök lekicsinylése, bagatellizálása.

Vajdaságban, magyar nyelvterületen Szerbhorváth György az az írástevő, aki terjedős elemzésekben járja körül a fentebb felsorolt, kiszabott feladatokat. Sok értékes és fontos részgazság, sok bátor felismerés van az írásaiban, de a Soros Alapítvány anyagi támogatása mintha megülte volna az agyát: Szerbhorváth mindig túlteljesít. Egy-egy gondolatfutás, egy-egy logikai sor végén nem arra a következtetésre jut, amelyet a józan értelem diktálna, hanem sietősen visszakanyarodik a jelenkori magyarországi liberalizmus unalomig szajkózott dogmarendszeréhez, és serényen hozzákezd a gittrágáshoz. A vajdasági magyar esszéírásban ő Steinmann, a grófnő. A jó tanuló, amikor felel. *Vannak dolgok, amiket mi is tudunk, de ahogy Steinmann tudja, az a biztos, az az egyedül helyes, az az Abszolút.* Csak ő tudja, mennyire kúp az a kúp, amelyről a matematikatanár beszél a katedrán.

A vajdasági magyar kultúra "egyik botránja az", olvashatjuk *Vajdasági magyar bölcsek protocollumai* című tanulmányában (Symposion, Újvidék, 1998. szeptember-október), "ahogyan sehogyan sem jelenik meg benne a vajdasági magyar zsidóság holocaustja. Az bizonyos, hogy a vajdasági magyarságot semmiképpen sem terheli olyan felelősség, főleg nem kollektív felelősség a zsidók elhurcolásáért és megsemmisítéséért, mint ahogyan a németeket, illetve a német, de a magyar vezetést is. Ez biztos. Az azonban, hogy a kollektív emlékezetben ez az ügy egyszerűen nincs meg, már botránkö. Az a közösség, amely egyszerűen elfeledkezett arról, hogy egy másik kisebbséget fizikailag semmisítettek meg, ráadásul egy olyan kisebbséget, amellyel bizonyos mértékben együtt, de legalábbis egymás mellett élt, ne várjon el semmit sem, ha őt magát is... ilyen veszélyek érhetik majd egyszer (miképpen érték is köbő ugyanabban az évben!). Ha a kisebbségnek nincs affinitása a másik kisebbség iránt, akkor nem várhatja el éppen a többségtől, hogy annak legyen. Ordibálunk, hogy mit csinálnak velünk - és ez az ordibálás jogos

-, ugyanakkor hallgatunk a zsidóságról, és ma is hallgatunk arról, mi van például az itteni magyar cigányokkal. Ez így nem megy, ezen a vonalon semmiféle multikulturális izé nem alakítható ki.”

Gyorsan feledjük el Szerbhorváth grammatikailag szaporán dadogó és stílárisan nyegle fogalmazásmódját (jóllehet ilyen súlyos téma tárgyalásakor nincs helye a henyeségnek), hiszen az elmúlt nyolc év során már majdnem megtanult tisztán és pontosan fogalmazni. Összpontosítsunk mondanivalójának a lényegére.

Milyen felmérés igazolja azt, hogy a vajdasági magyarság kollektív emlékezetében “nincs meg” a vajdasági zsidóság pusztulásának emléke?! Szerbhorváth György nem tudja, hogy mit beszél. Minden vajdasági faluban és városban, Hódságtól Temerinig és Újvidéktől Zentáig és Szabadkáig, ahol magyarok is éltek, és ahonnan elhurcolták a zsidókat, az idősebb magyar emberek körében ma is él az áldozatok emléke. A részvét és a fájdalom hangján. Hogy ezek az emlékezések még nem kerültek papírra, egészen más kérdés, amely nem tartozik a kollektív felelősség és a másik kisebbség iránti “affinitás” körébe. Évtizedeken át a magyarság tömeges elpusztításáról sem lehetett beszélni, ami pedig békeidőben, Tito elvtárs hős partizánjainak a segédletével ment végbe. A tömeggyilkosságokról a hatalmát megszilárdító új jugoszláv vezetés nem kívánt újabb adatokkal szolgálni, mivel ő maga többszörösen túltett a megszállók rémtettein az ország minden részében. A vajdasági zsidóság elpusztítását például egybemosta az újvidéki razziaival és a megszálló hatóságok egyéb kegyetlenkedéseivel, és szilárdan kitarzott amellett a korai döntése mellett, hogy “nem fogjuk a halottainkat külválogatni”. A negyvenes évek sajtójában és levéltári anyagaiban ez a hatalmi szándék nyomon követhető.

A vajdasági zsidóság megrendítő sorsáról, auschwitz-i pokoljárásáról Debreczeni József *Hideg krematórium* című naplóregénye adott hírt 1950-ben, majd 1975-ben, amikor második kiadásban megjelent a Forum Kiadó gondozásában. Ennél többet kellett volna írni a holokausztról? Mennyiségi mutatókkal mérhető kollektív felelősség megállapítása volna a cél? Ismétlem: a magyarság legszemélyesebb sérelmeiről sem beszélhetett a második világháború utáni hosszú évtizedekben, ártatlanul kivégzett hozzátartozóit a szerb sajtó gyakran még ma is “fasiszta”, “háborús bűnös” jelzővel illeti. Ilyen bénultságban telt el az életünk, kedves Szerbhorváth György.

Egyébként pedig: a holokausztról szóló nem deklaratív irodalom csak személyes indítatású lehet. Mint Debreczeni említett műve, vagy Aleksandar Tišma *Blahm* könyve című regénye. Ilyen tárgyú irodalmi művek megírását sem megrendelni, sem elrendelni nem lehet. A történészeknek kellett volna feltárniuk a teljes valóságot a második világháború éveiről. Hogy ezt nem tették meg, nem az ő mulasztásuk. A holokauszttal kapcsolatban egyébként csak a vajdasági zsidó közösség néhány tagja folytatott kutatásokat. Köztük Vlado Rotbart, magyar nevén Rothbart László és az újvidéki Schossberger Pál, szerb nevén Pavle Šosberger, aki Matuska Mártonnak adott hasznos tanácsokat arra vonatkozóan, miként kell szakszerűen összegyűjteni és hiteelt érdemlően feldolgozni a magyarok elleni szerb megtorlás adatait.

A történelem megismerésének nem az a célja, hogy valamilyen “multikulti izé” alakuljon ki “ezen a vonalon”.

A kisebbségi magyar írónak nem kisebb a társadalmi felelőssége, mint a többségi íróé, talán még nagyobb is, hiszen felelőtlen vádaskodásával és meggondolatlan kijelentéseivel elbizonytalaníthatja azt a közösséget, amelyet egyébként is szüntelenül egyensúlyvesztés fenyeget.